
záróra

LÖRINC PÉTER

Napról napra, estéről estére leszáll az alkonyat és vele a záróra ideje. A nagy záróra? Még várathat magára. Most szép csak az élet, még alkonyatkor is. Habár, nem tagadom, szeretem a hajnalt, a hajnalpírt is. Igaz, ez túlon túl közönségesnek tűnik sok oly ember előtt, aki szeretne modernnek, dekadensnek mutatkozni a világ előtt, mint azok is, akik nem gyönyörű nyári, májusi éjszakákon, de szitáló esőben, záporban járnak ki a tengerpartra vagy a városi korzóra. De ezek többnyire még messze vannak az alkony órájától, még ráérnek kívánni a klasszikus szépségek örömeit. És talán még azt sem tudják: hogy az élet mindenkor, minden formájában és egyképpen szép. Különösen olyankor, amikor búcsú előtt állunk. Amikor az emlékek rajzása megindul. Persze, nem oly módon, ahogy azt az egykori bergsoni dureé imádói elgondolják. Nem úgy, hogy egy pillanat törtérszébe tömörüljön az egész elmúlt élet. De azért úgy is. És másképp is. Úgy is, hogy napról napra, óráról órára kísért a múlt, és ezerszeresen élünk meg minden volt-pillanatot. Mert valóban benne van az élet minden pillanatban a maga egészében is, de sorjára elédeldgünk egy-egy elmúlt perc mellett akár órák hosszáig is.

Hogy tulajdonképpen nem sok az édeleznivaló a múlton, hogy több volt a rút a szépnél?! Ez is igaz, de a rút is nagyvonalú volt, történelem volt és — főleg elmúlt! És ezért lehet rá visszaemlékezni anélkül, hogy elfogna az undor — mint akkoriban fogott el, vagy a félelem, a rettenet; sőt a gyűlölet is oly ritka szötte ssé vált, hogy nem nagyon rezegteti már meg beteg szívemet, beteg agyamat! Pedig egykoron — ezek az élmények tették beteggé szívemet, agyamat. De hiszen a mai életfelfogások értelmében még fiatal vagyok. Lélekben, szellemben, sőt testi erőben is még az is vagyok, a valóságban is. Csak — túlzottan örülni már nem tudok, és talán túlon túl lelkesedni sem. És túlságosan, gyilkosan gyűlölni sem már.

Mindamellett is és mégis: erősebbek az örömeim még ma is — mások, hasonló korúak örömeinél, sőt erősebben tudok lelkesedni még ma is, mint sok-sok fiatal; szeretni és gyűlölni is tudok — ezt már nem merem állítani, nem merem mondani, hogy jobban a fiataloknál — és dolgozni?! Még ma is annyit, mint három átlagos fiatal! Hát elkinlódhatok még egypár esztendeig ezen a sártekén, amit mért ne neveznék így, amikor a sárteke olyigen ismer és tudja, hogy még mindig szeretem, igen nagyon szeretem, és azt is, hogy mindig erősek a hiteim és hiszem, hogy megszárad a talaj rajta — szárad talán már az én időmben is és azt is, hogy akárhogy is, valami kis részem nekem is csak volt benne, hogy halad a világ, szépül az élet. És akárhogy álljon is a dolog, bárminő csúnya volna is ez az átmeneti állapot — szép benne már az is, hogy nem áll, hogy átmeneti, hogy mozog és váltakozik, mert annyi bizonyos, ha nem is lesz mindjárt minden csudaszép, de oly rút már nem lehet soha, mint volt, mert oly rút az élet sohasem lehet, mint volt az én mégis gyönyörűségeken szép életemben!

Így éldegélek, dolgoztatva, pihengélve záróráig és azon is túl. És sokszor, mint már annyiszor mondtam: szégyellem magam. Szégyellem magam — hogy még mindig élek. Mert igazság szerint, a természetes halál szempontjából még soká van jogom ez élethez, de ha magamba tekintek — roppant nagy temetőmre, a halottak nagy tömegére, akik már csak bennem élnek, mert elfelejtve rég meghaltak másodszer is, ha erre a nagy-nagy temetőre tekintek, úgy érzem: jobbak voltak nálam és ideje volna, hogy én, a gyöngébb, a rútabb is kövessem őket végre-valahára. Hiszen Dánó, aki írónak, harcosnak is különb volt nálam, már éppen negyven éve halott, hogy mint Vajdaság első kommunista vértanúját halálra kínozták a pancsovai rendőrségen. Oszti még előbb távozott az élők közül, hogy a srapnel elvitte, leválasztotta törzséről fejét, s hogy amikor ezt anyjának jelentettem — anyja azt válaszolja: „Majd más alkalommal beszél róla, ugye, most az autó már előállott, mennem kell...” Vajon kívülem ki emlékezik hát még rájuk!?

Itt, ez írásomban is, megemlékeztem egynéhány halottamról, és félek, ők is csak az én temetőmben élnek még. És vajon meddig? Vagy most már mindörökké élnem kell, hogy valamiképpen meg ne haljanak azok, akik rég távoztak az életből és már csak bennem porladnak tudatosan?! Negyven év egy temető hivatalos élete. Azután már csak a nagyemberek emlékművei állhatnak benne tovább. És vajon sokan vannak-e bennem a nagyemberek, az ismert harcosok: a Dánók, a Mikes Flórisok, a Flamm Józsefek és Doktor Sándorok, a Vásza Sztájicsok, a Gyúrók, Miték, a Jovan Popovicsok, az Ottmárok és Dócik, Köves Lajosok és Hedrich Karcsik, a Bonyhádiak, Harasztiak, Vukicsevics Lázárok és Hermál Jóskák, és isten tudja, még kik, hogy kedvükért örökké kelljen már élnem ezen a földön?! Talán-talán egyszer hozzá kell fogynom-látnom: megírni mindezek életét, életregényét, emlékirat formájában vagy akárhogy is; kiírjam magamból temetőmet, hogy végre-valahára majd magam is távozhassam. Mert akkor már az életregény lesz rá kötelezve, hogy őrizze a belém hullt életeket. Én megnyerem a felmentést minden kötelesség és kötelezettség alól. Ez lesz azután az igazi pihenő; délben vagy az alkony óráiban akár.

Voltak sok-sok érettségi találkozóm. A magam érettségije is kísért néha ily egyre gyérülő találkozásokon, kísértének az egykori diákérett-

ségik, egykori diákok találkozási is, akik meghívják egykori tanáraikat is. De, istenem, én mindig élek, ők egyre ritkulnak, gyérülnek maguk is. Olyik már unokáját hozza a találkozóra, és az unoka sem gyermekember már idestova. Én, én még élek. Pedig hol van már az igazi nagyember — Divna férje? Több száz événél, hogy a rendőrség agyonütötte és utána autószerencsétlenséget rendezett, hogy annak áldozatául tün-tesse fel a doktort. És hol van Emil és hol Hartmann, a Sztári? Meg kell találnom a nem-werfeli érettségi találkozót, ahol filmszerűen állnak elének azok mind és filmszerűen játszódik le azok élete, akiket az osztályfőnök felolvas a végtelen listáról és akik már soha többé nem mondják: „Jelen!”

Ez itt kis ízelítő csupán. Hiszen folytathatnám ezt a végtelenségig: az ily kis emlékr riportokat. Expresszionista festő barátaim nem modell után dolgoztak, csak megnézték az életben típusaikat, megélték, magukba szippantották őket, és magukból, megélten, vetették ki azután ezeket az alakokat — figurális kompozícióba éretten — a vászonra, a mások életének nyugtalanítására! Expresszionista voltam világeletemben magam is. Mert soha senkinek nem volt a valóságban oly intenzív élete, mint halottaimnak — belém hullottan! Ott kavarnak mindmáig, és nyugtalanítanak, betegítenek, új életre keltének. Rosszmájú vagyok?! Ha azt mondom most már: Nyugtalanítsanak most már másokat. És ha ezt a célt elérem — többet egy riporter nem is kívánhat magának.

Persze, persze; éveken át tanítottam magam is: Életből fakad a halál, de halálból fakad minden élet! Nincs halál, csak meghalás, amely születés is egyúttal. Agónia és vajúdás egy és ugyanaz. Ennyiben igaz a dalai láma esete. Mert az lesz a mindenkori dalai láma, aki abban a pillanatban született, amelyben meghalt az előző, a kivénhedt uralkodó főpap. És akárhogy is vegyük: nagy temetőm teremtette meg mai életünket: Suci és Gyúró, Mite és Dánó, Ángya és Nojé, Krum és Kócsa és mind a többiek halálából fakadt a mi életünk és a jövő generáció élete is. Hány életet éltünk, istenem, magunkba, nem csoda, hogy oly felfokozott életet élünk. Mert megélednek bennünk a nagy temetők, és egyre új életet gyümölcsöznek bennünk.

Persze, nem mondom, vagyunk sokan, akik még ma is tovább szenvedjük egykori halálok életét, az egykor-voltakat, egykori korok életét, rebroi klinikákon is, másutt is, és még mindig majdani, jövőbeli nemzedékek kipompásodott életéért. Az igaz életért. Ezt mutatja be klinikai riportsorozatomban is. Isten, bocsásd meg vétkeimet, már kezdek feledékeny lenni, s most nem tudom: Heine volt az, vagy talán mégis Börne, aki azt sírta el nagy bánatában, hogy minden korunkat, minden életszakaszunkat a jövőnek áldozzuk fel: A gyermek nem örvendezhet napos, verőfényes gyermekségének, mert az ifjúkorra kell felkészülnie, az ifjúkort a férfikornak áldozzuk fel, és így tovább, hogy mikor már nem volna mire felkészülni és élhetnők a ma, a most életét — akkorra már el is jön a halál, és véget vet mindennek, minden előkészületnek. Így vagyunk a korokkal is. És talán ezt érzi a mai fiatalság, amikor jó része annyira igyekszik élni a ma, a most, a maga életét. Vagy reakciója ez a múltnak, amikor elfelejtettünk élni, mert a jövőt ágyasztuk — a mai generáció életét, hogy ez joggal mondhatta: nekünk készítették, hagyjátok hát, hadd élvezzük most már! Persze, nincs is ez egészen így, de mi, öreg emberek, sajnos, sokszor így látjuk ezt már, és most

talán azt szeretnék, ha ők is a jövő, a jövő nemzedék életét készítenék elő, annak áldoznák a magukét?! Mégis, nincs igaza Heine-Börnének — úgy volt szép az életünk, amilyen volt. Mi akartuk annak és olyannak, és oly szép nézni, elnézni — vén kandúrok számára is — az apró, kecses, rugalmas cicakölykök játékát. Ez maga egész élet, ez maga egész öröm, amint egész élet és egész öröm volt az alkotás, a munka, az áldozat élete, a harc izomjátéka; hiszen mindig úgy vallottam, mégis rövid, életemben: az alkotó munka adja az egyedüli igaz örömet! Tekintet nélkül arra — elismerik-e munkásságunkat, harcainkat, vagy akár átkoznak is a jövődők.

De még ha igaza volna is Börnének, akkor is ez az Út az egyedüli út és ez volt és ez is lesz az egyedüli jövőteremtő út, az élet útja! És reméljük: az egyre inkább kipompásodó Élet felé ring apró hajókánk, reméljük: nem az atombombák mindent kipusztító végső alkonyába.

1958, július 14.